

Poselství Svatého otce Františka ke 3. světovému dni chudých

17. listopadu 2019

Naděje ubohých nezajde navždy

1. „Naděje ubohých nezajde navždy“ (Žalm 9,19). Slova žalmu představují neuvěřitelnou aktuálnost. Vyjadřují hlubokou pravdu, jakou dokáže víra vtisknout především do srdcí těch nejchudších: vracet naději ztracenou tváří v tvář nespravedlnostem, utrpením a životním nesnázím.

Žalmista popisuje situaci chudého a domýšlivost jeho utlačovatele (srov. Žalm 10,1-11). Dovolává se Božího soudu, aby byla znovu nastolena spravedlnost a překonána nepravost (srov. v. 17-18). Zdá se, že v jeho slovech se vrací otázka, která obchází staletími až do našich dní: Jak může Bůh strpět takovou nerovnost? Jak může dopustit, aby byl chudý pokořen, aniž by mu přišel Bůh na pomoc? Proč dopouští, aby měl utlačovatel šťastný život, přestože by jeho chování mělo být odsouzeno právě tváří v tvář utrpení chudého?

V době vzniku tohoto žalmu nastal velký ekonomický rozvoj, jenž – jak tomu často bývá – přispěl k vytvoření značné sociální nerovnováhy. Nerovnost dala vzniknout početné skupině lidí nuzných, jejichž postavení se v porovnání s bohatstvím, jehož dosáhl malý počet privilegovaných, jevílo ještě dramatictější. Autor posvátného textu pozoroval tuto situaci a vykresluje její realistický i hodnověrný obraz.

Byla to doba, kdy domýšliví lidé bez jakéhokoli vztahu k Bohu pronásledovali chudé, aby se zmocnili i toho mála, co vlastnili, a uvrhli je do otroctví. Dnes to není příliš odlišné. Ekonomická krize nezabránila početným skupinám lidí, aby se obohatily, což se ukazuje jako tím více anomální, čím více se na ulicích našich měst rukou dotýkáme značného počtu chudých, jimž chybí to podstatné a kteří jsou často utiskováni a vykořisťováni. Na mysl se vracejí slova apokalypsy: „Řekneš: ‚Jsem bohatý, mám všeho dost, nic nepotřebuji‘ – a nevíš, že jsi ubohý, politováníhodný, chudý, slepý a nahý“ (Zj 3,17). Staletí ubíhají, ale situace bohatých a chudých zůstává neměnná, jako by nás dějinná zkušenost ničemu nenaučila. Slova žalmu se tedy netýkají minulosti, ale naší přítomnosti vystavené Božímu soudu.

2. I dnes můžeme vyjmenovat mnoho podob nového otroctví, jemuž jsou podrobeny miliony mužů, žen, mladých lidí a dětí.

Každý den se setkáváme s rodinami nucenými odejít ze své země, aby jinde hledaly pomoc různého druhu; se sirotky, kteří ztratili rodiče, anebo od nich byli násilně odděleni kvůli brutálnímu vykořisťování; s mladými lidmi hledajícími svou profesní realizaci, jimž není kvůli krátkozraké ekonomické politice dovoleno nastoupit do práce; s oběťmi mnoha forem násilí, prostituce a drog pokořenými ve svém nitru. Jak zapomenout i na miliony imigrantů, oběti mnoha skrytých zájmů, často využívaných k politickým zájmům, jimž je

upírána solidarita a rovnost? A na lidi bez domova a na sociálně vyloučené, kteří krouží ulicemi našich měst?

Kolikrát vidíme chudé na skládkách, kde sbírají plody skartace a přebytku, aby našli něco k jídlu a něco na sebe! Oni sami se stali součástí lidské skládky a zachází se s nimi jako s odpadky, aniž by komplicové tohoto skandálu byli zasaženi jakýmkoli pocitem viny. Chudí jsou často posuzováni jako příživníci společnosti a neodpouští se jim ani jejich chudoba. Musí být stále ve střehu před soudem druhých. Nemohou si dovolit být bázlivi nebo zdeptaní a jsou vnímáni jako hrozba nebo jako neschopní jen proto, že jsou chudí.

Dramatem v dramatu je, že pro ně neexistuje možnost, aby viděli světlo na konci tunelu bídy. Došlo to až tak daleko, že se zvažuje a realizuje nepřátelská architektura omezující jejich přítomnost i na ulicích, na posledním místě, kde ještě mohou hledat útočiště. Bloudí po městě, z jedné jeho části do druhé v naději, že získají práci, domov, soucit... Jakákoli nabídnutá možnost se jim stává zábleskem světla; avšak i tam, kde by se měla uplatnit alespoň spravedlnost, se proti nim často rozběsí násilnická svévole. Jsou nuceni strávit nekonečné hodiny pod palčivým sluncem při sklizni sezonního ovoce, ale odměnou za to je směšná mzda. Nemají jistou práci ani lidské podmínky, které by jim umožnily těšit se z rovnoprávného postavení. Neexistuje pro ně žádný sociální fond nebo podpora, nemohou si dovolit ani onemocnět.

Žalmista popisuje se syrovým realismem postoj bohatých, kteří okrádají chudé: „Číhá v úkrytu, aby lapil ubožáka (...) a vtáhne ho do své sítě“ (srov. Žalm 10,9). Je to, jako by se jednalo o lov, při němž se chudí nahánějí, chytají a zotročují. V takové situaci se srdce mnohých uzavírá, až v něm převáží touha stát se neviditelnými. Známe mnoho chudých, kteří jsou živeni v podstatě jen řečmi a snášením s mrzutostí. Stávají se jakoby průhlední a jejich hlas nemá ve společnosti sílu ani význam. Tito muži a ženy jsou mezi našimi domy stále více vnímáni jako cizorodý prvek a v našich čtvrtích jsou postaveni na okraj.

3. Situace, kterou žalm popisuje, je zabarvena smutkem kvůli nespravedlnosti, utrpení a strastem, jež postihují chudé. I přesto nabízí krásnou definici chudého. Je to ten, kdo „důvěřuje v Hospodina“ (srov. v. 11), protože má jistotu, že nebude nikdy opuštěn. V Písmu je chudý člověkem důvěry! Autor posvátného textu rovněž předkládá důvod této důvěry: on „zná Hospodina“ (srov. tamtéž) a výraz „znát“ v biblickém jazyku znamená osobní vztah zalíbení a lásky.

Stojíme před skutečně úchvatným popisem, jaký bychom nikdy nečekali. To však nevyjadřuje nic jiného než velikost Boha, když se On nachází před chudým. Jeho tvořivá síla překonává každé lidské očekávání a realizuje se v tom, že „si vzpomíná“ na konkrétního člověka (srov. v. 13). Právě důvěra v Hospodina a jistota, že člověk nebude opuštěn, odkazuje k naději. Chudý ví, že Bůh ho nemůže opustit, a proto žije stále v přítomnosti Boha, který si na něho vzpomíná. Jeho přítomnost přesahuje současný stav utrpení, aby vytýčila cestu osvobození, jež proměňuje srdce, protože mu poskytuje pomoc v jeho nejhlubším nitru.

4. Popis Božího působení ve prospěch chudých je stálým refrénem Písma svatého. On je tím, kdo „naslouchá“, „zasahuje“, „chrání“, „obhajuje“, „vykupuje“, „zachraňuje“... Chudý

v podstatě nikdy nemůže při své modlitbě shledat Boha jako lhostejného nebo mlčenlivého. Bůh je ten, kdo nastoluje spravedlnost a nezapomíná (srov. Žalm 40,18; 70,6); je pro něj naopak úkrytem a neopomene přijít mu na pomoc (srov. Žalm 10,14).

Můžeme vybudovat mnoho zdí a zavřít na závoru všechny vchody, abychom se klamně cítili bezpeční se svým bohatstvím na úkor těch, kdo stojí venku. Nebude to tak navždy. „Den Hospodinův“, jako ho popisují proroci (srov. Am 5,18; Iz 2-5; Jl 1-3), zničí bariéry vytvořené mezi zeměmi a nahradí zpučnost několika solidaritou mnohých. Situace sociálního vyloučení, která utlačuje miliony lidí, již nemůže trvat dlouho. Jejich výkřik roste a zasahuje celou zemi. Jak psal otec Primo Mazzolari: „Chudý je trvalým protestem proti našim nespravedlnostem; chudý je skladem výbušnin. Když zapálíš oheň, svět vybuchne.“

5. Není možné nadále pomíjet naléhavé volání, které Písmo svaté svěřuje chudým. Kamkoli obrátíme svůj pohled, ukazuje Písmo, že chudí jsou těmi, kdo nemají to potřebné k životu, protože závisí na druhých. Jsou to lidé utlačovaní, pokoření, ti, kdo leží na zemi. A přece Ježíš neměl obavu ztotožnit se s každým z tohoto početného zástupu nuzných: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 25,40). Utíkat před tímto ztotožněním znamená falšovat evangelium a rozmělnovat Zjevení. Bůh, jenž se v Ježíši zjevil, je takovýto: šlechetný, milosrdný a ve své dobrotě a milosti nevyčerpatelný Otec, který dává naději především těm, kdo jsou zklamáni a zbaveni budoucnosti.

Jak nezdůraznit, že blahoslavenství, jimiž Ježíš zahájil kázání o Božím království, se otevírají slovy: „Blahoslavení, vy chudí“ (Lk 6,20)? Právě chudým patří Boží království, protože oni je umí přijmout. To je smyslem tohoto paradoxního sdělení. S kolika chudými se každý den setkáváme! Zdá se, že v průběhu času civilizační výtobytky jejich počet zvětšují, místo toho, aby jej umenšovaly. Staletí ubíhají a toto evangelní blahoslavenství se zdá být stále paradoxnější; chudí jsou chudší, a dnes ještě víc než kdy jindy. Avšak Ježíš, který postavil chudé do středu pozornosti hned na počátku kázání o svém Království, nám chtěl říct právě toto: On ho začal, ale nám, svým žákům, svěřil úkol nést je dál právě se zodpovědností za chudé. V době, jako je ta naše, musíme především oživit naději a vracet důvěru. To je program, který křesťanské společenství nemůže podceňovat. Závisí na něm důvěryhodnost našeho hlásání a svědectví křesťanů.

6. Svou blízkostí chudým církev zjišťuje, že ona je lidem rozptýleným mezi mnoha národy a jejím povoláním je, aby se nikdo necítil jako cizinec nebo vyloučený, protože všechny spojuje na společné cestě ke spáse. Situace chudých zavazuje, abychom nepřipustili jakoukoli distanci od Pánova těla, které v nich trpí. Spíše jsme povoláni, abychom se jeho těla dotýkali a osobně se nasazovali v autentické službě evangelizace. Sociální povznesení chudých není úkolem, který by nepatřil k hlásání evangelia, ale naopak je projevem realismu křesťanské víry a její historické hodnoty. Láska, která dává život víře v Ježíše, nedovoluje jeho žákům, aby se uzavírali v dusivém individualismu skrytém v segmentech duchovní intimity bez jakéhokoli vlivu na sociální život (srov. apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 183).

Nedávno jsme oplakávali smrt velkého apoštola chudých Jeana Vaniera. Jeho oddanost nám otevřela nové cesty k tomu, jak soužitím s nimi povznášet lidi sociálně vyloučené. Jean Vanier dostal od Boha velký dar věnovat celý svůj život bratřím a sestrám s vážným postižením, které společnost chce často vyloučit. Byl „svatým odvedle“, který svým nadšením dokázal kolem sebe shromáždit mnoho mladých, mužů i žen, jež svým každodenním nasazením dávali lásku a vraceli úsměv mnoha slabým a zranitelným lidem, jimž poskytli opravdovou „archu“ záchrany proti vyloučení a samotě. Jeho svědectví změnilo život mnoha lidí a pomohlo světu, aby hleděl jinými očima na osoby slabší a zranitelnější. Výkřik chudých byl vyslyšen a vytvořil nezlomnou naději i viditelná a hmatatelná znamení konkrétní lásky, jichž se dodnes můžeme dotýkat rukama.

7. „Opce pro chudé, pro ty, které společnost odvrhne a zahazuje“ (tamtéž, 195), je prioritní volbou, k jejímuž následování jsou povoláni Ježíšovi učedníci, aby nezrazovali důvěryhodnost církve a mnoha bezbranným dávali účinnou naději. V nich se křesťanská láska prověřuje, protože ten, kdo Kristovou láskou soucítí s jejich utrpením, dostává sílu a dodává elán hlásání evangelia.

Nasazení křesťanů u příležitosti letošního Světového dne chudých spočívá především v běžném každodenním životě a nezakládá se jen na iniciativách pomoci, které jsou také chvályhodné a potřebné, ale mají vést k tomu, aby u každého zvýšily plnou pozornost, kterou má věnovat každému člověku nacházejícímu se v nouzi. „Tato láskyplná pozornost je počátkem pravé starosti“ (tamtéž, 199) o chudé při hledání jejich skutečného dobra. Není jednoduché být svědky křesťanské naděje v podmínkách konzumní a skartační kultury neustále zaměřené na růst povrchního a prchavého blahobytu. Je zapotřebí změnit mentalitu, abychom znovu objevili to potřebné a hlásání Božího království aby nabývalo na konkrétnosti i účinnosti.

Naděje se sdílí také skrze útěchu, která se poskytuje doprovázením chudých, ne v nějaké chvíli nabitě nadšením, ale úsilím, které pokračuje v čase. Chudí nezískají pravou naději, když nás uvidí spokojené, protože jsme jim věnovali trochu svého času, ale tehdy, když v naší oběti rozpoznají skutek nezištné lásky, která nehledá odplatu.

8. Od dobrovolníků, jejichž zásluhou je to, že mnohdy jako první pochopili důležitost pozornosti věnované chudým, žádám, aby rostla jejich oddanost. Drazí bratři a sestry, povzbuzuji vás, abyste v každém chudém, s nímž se setkáte, hledali, co skutečně potřebuje; abyste se nezastavili u první materiální potřeby, ale objevovali dobro, které se skrývá v jeho srdci. Buďte pozorní na jeho kulturu a na jeho způsob vyjadřování, abyste mohli zahájit skutečný bratrský dialog. Odložme rozdělení, která pocházejí z ideologických nebo politických vizí, hleďme na to podstatné, co nepotřebuje mnoha slov, ale láskyplný pohled a podanou ruku. Nezapomínejte, že „nejhorší diskriminací, kterou chudí trpí, je nedostatek duchovní pozornosti“ (tamtéž, 200).

Chudí potřebují především Boha a jeho lásku zviditelňovanou svatými lidmi žijícími vedle nich, kteří jednoduchostí svého života vyjadřují a nechávají vyjít najevo sílu křesťanské lásky. Bůh používá mnoha cest a nekonečného počtu nástrojů, aby se dostával k srdci lidí. Chudí se k nám přibližují zajisté i proto, že jim rozdáváme potravu, ale to, co skutečně potřebují, je víc než nabízené teplé jídlo nebo bageta. Chudí potřebují naše ruce, aby se

cítili povznesení, naše srdce, aby znovu pocítili vroucí cit, a naši přítomnost, aby překonali samotu. Prostě potřebují lásku.

- 9.** Někdy stačí málo, aby se naděje vrátila: stačí zastavit se, usmát se, naslouchat. Na jeden den ponechme stranou statistiky; chudí nejsou čísla, na něž se odvoláváme, když chválíme svá díla a své projekty. Chudí jsou lidé, jimž máme vycházet v ústřety. Jsou to osamělí mladí i staří, které máme pozvat domů na jídlo. Jsou to muži, ženy i děti očekávající přátelské slovo. Chudí nás zachrání, protože nám umožňují setkávat se s tváří Ježíše Krista.

V očích světa se zdá nerozumné představit si, že chudoba a nouze mohou mít spasitelskou sílu; a přece, právě to učí Apoštol, když říká: „Není tu mnoho moudrých lidí podle lidských měřítek, ani mnoho mocných, ani mnoho urozených. A přece: ty, které svět pokládá za pošetilé, vyvolil si Bůh, aby zahanbil moudré, a ty, kteří jsou ve světě bezmocní, vyvolil si Bůh, aby zahanbil mocné, a ty, které svět má za neurozené a méněcenné, dokonce i ty, kteří nejsou vůbec nic, vyvolil si Bůh, aby zlomil moc těch, kteří jsou ‚něco‘, aby se žádný smrtelník nemohl před Bohem vynášet“ (1 Kor 1,26-29). Tuto spasitelskou sílu není možné vidět lidskýma očima; avšak očima víry ji vidíme působit a osobně ji zakoušíme. V srdci Božího lidu, jenž je na cestě, pulzuje tato spasitelská síla, která nevyklučuje nikoho a všechny přibírá na skutečnou poutní cestu obrácení, aby chudí byli poznávání a milování.

- 10.** Hospodin neopouští ty, kdo ho hledají, ani ty, kdo ho vzývají. „Nezapomněl na výkřiky ubožáků“ (Žalm 9,13), protože jeho uši jsou pozorné k jejich hlasu. Naděje chudého se staví jako výzva různým smrtelným situacím, protože chudý člověk ví, že ho Bůh zvláště miluje, a tak vítězí nad utrpením a vyloučením. Stav chudoby mu neodnímá důstojnost, kterou dostal od Stvořitele; žije s jistotou, že mu ji sám Bůh vrátí, Bůh, jenž není lhostejný k osudu svých nejslabších dětí, ale naopak jejich trápení a bolesti vidí a bere je do svých rukou; dává jim sílu a odvahu (srov. Žalm 10,14). Naděje chudého se stává silnou díky jistotě, že Hospodin ho přijímá, že v něm nachází pravou spravedlnost a že posiluje jeho srdce, aby i nadále milovalo (srov. Žalm 10,17).

Podmínka stanovená učedníkům Ježíše Krista, aby se stali důslednými evangelizátory, spočívá v rozsévání viditelných znamení naděje. Všechna křesťanská společenství a všechny, kdo vnímají potřebu přinášet naději a útěchu chudým, žádám, aby se zasadili o to, ať Světový den chudých posílí u mnoha lidí vůli účinně spolupracovat na tom, aby nikdo nepocíťoval, že mu chybí blízkost a solidarita. Kéž nás provázejí slova proroka ohlašujícího odlišnou budoucnost: „Vám, kdo ctíte mé jméno, vzejde slunce spravedlnosti, které má na svých křídlech uzdravení“ (Mal 3,20).

Ve Vatikánu 13. června 2019, liturgická památka svatého Antonína z Padovy

FRANTIŠEK